

**Βιβλίο
κριτική**από την **Σοφία Παπαγιάννη****Ζοζέ Σαραμάγκου****Το τελευταίο
τετραδί****Κείμενα που γράφτηκαν
για το μπλογκ Μάρτιος
2009 - Ιούνιος 2010**

Στα στερνά του ο Πορτογάλος συγγραφέας κατέγινε με ένα μπλογκ όπου, προαισθανόμενος το τέλος του, αναλύθηκε σε θερμές ανακλήσεις παλαιών φίλων, σε σχόλια για την πατρίδα του, σε συγκινητικούς επαίνους για το «αίμα», ενίοτε δε και σε επιθέσεις (με προτιμητέο στόχο τον πολλά βαρύ Μπερλουσκόνι). Το παράδοξο είναι ότι ένα βήμα προ του τάφου οι άνθρωποι –όλοι οι άνθρωποι– μεταμορφώνονται σε «παλαιούς» που φέρουν μέσα τους πανάρχαιες μνήμες, λες και ο θάνατός τους είναι επιτομή της ανθρωπότητας. «Ίσως έχουμε μεγάλη σχέση με αυτούς που έζησαν πριν από μια χιλιετία, μεγαλύτερη απ' ό,τι με τους άλλους που θα κατοικήσουν

τον πλανήτη σε έναν αιώνα... Τώρα τελειώνει ο κόσμος, βρίσκεται στη δύση του ό,τι πριν από χίλια χρόνια μόλις ανέτελλε». Συγκινητικές κι εξαιρετικά γενναιοδωρες είναι οι σελίδες του για τον Σάμπαστο, για τον Λουίς ντε Καμόες και πλήθος άλλους –ζωντανούς και νεκρούς– που κατοικούν στη μνήμη του σαν ακιές και βιβλία. Η ισπανόφωνη και νοτιοαμερικανική λογοτεχνία έχει πια κατακτήσει μέγα κύρος, που επιτρέπει στους συγγραφείς της να μιλούν με μια ιδιόζουσα αίσθηση παγκοσμιότητας. Παρότι ομολογεί ότι «να γεννάς σημαίνει να μη σε χρειάζονται», δεν μιλάει σαν «άχρηστος» άνθρωπος. Ίσως γι' αυτό γράφει για το αίμα μια σελίδα που ανήκει σε ανθολόγιο. «Κάθε αίμα έχει την ιστορία του. Τρέχει ακούραστα μέσα στο λαβύρινθο του σώματος... Το αίμα χρησιμοποιεί τα μάτια για να βλέπει, να καταλαβαίνει και να κρίνει, χρησιμοποιεί τα χέρια για τη δουλειά και το χάδι, χρησιμοποιεί τα πόδια για να πάει εκεί που το προστάζει το καθήκον. Το αίμα είναι άντρας και είναι γυναίκα, ντύνεται για πένθος ή για ορμή, βάζει ένα λουλούδι στη μέση... Το αίμα ξέρει πολλά, το αίμα ξέρει τι αίμα έχει». (Καστανιώτης, σελ. 210. Μετάφρ.: Αθηνά Ψύλλια, Τάσος Ψάρρης)

**Έρση
Σωτηροπούλου**
**Να νιώθεις μπλε,
να ντύνεσαι
κόκκινα**

Παρότι η διηγηματογραφία ήταν άλλοτε δεσπόζον είδος της νεοελληνικής λογοτεχνίας, σήμερα παρατηρούμε μια παρακμή, σάμπως οι μικρές σε έκταση ιστορίες να μην καταφέρνουν να αποδώσουν σημαντικές πραγματικότητες. Τυχαία όλοι στρέφονται στο «μυθιστόρημα» στο οποίο αμέτι μουχαμέτι θα πρέπει ο εκλεκτός γραφιάς να παραδώσει στον εκδότη χειρόγραφο άνω των τριακοσίων και βάλε σελίδων; Η Σωτηροπούλου διακατέχεται από το ευγενές θάρρος της δικής της εμπειρίας. Δεν έχει σημασία αν γράφει διήγημα ή μυθιστόρημα, το χαρακτηριστικό της είναι ότι η αφήγηση παρουσιάζει κάτι το καθαροίμο, ξέρει από πρώτο χέρι τη μεγάλη πόλη και τους μικρούς ανθρώπους, παρακολουθεί εσωτερικά τα πρόσωπά της, δεν τα στραπατσάρει, όπερ σημαίνει ότι υπάρχει κάποιο στοιχείο, ένα ιδιωτικό πлагκτόν που τους κορηγεί δυνάμεις, αδυναμίες, αποθέματα χρόνου και πλοκής. Ποτέ δεν ξέρουμε τι πρέπει να αφηγείται ένα διήγημα. Εκεί βρίσκεται και η ελεύθερη σκλαβιά του διηγηματογράφου. Ο λαϊκός βάρδος που τραγουδούσε «εγώ δεν είμαι ποιητής τραγούδια να ταιριάζω, μα μου τα φέρνει ο ναργιλές και τα κατασκευάζω» είχε συλλάβει το δεύτερο μυαλό ή τη δεύτερη καρδιά που βοηθούν για να τη βγάλουμε καθαρή. Θα πρέπει λοιπόν να θεωρηθεί αμιγές λογοτεχνικό εφόδιο το γεγονός ότι τα διηγήματα αυτά δεν έχουν ισχυρή «πρόθεση». Τίποτα δεν τα πιέζει να είναι αυτό που είναι. Αντίθετα, αυτό που τα χαρακτηρίζει είναι ένα κράμα πρωτογενούς ζωής και κατάκοπου χιούμορ που, όποτε χρειαστεί, κάνει αινιγματικούς αρπιαμούς. (Πατάκης, σελ. 131)

